

2.

VÁLÁS

Földházi Erzsébet

FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSOK

- A házasságkötések száma 1980 és 2007 között a felére, 80 331-ről 40 842-re csökkent. A válások száma ugyanebben az időszakban csak jóval kisebb mértékben, 27 797-ről 25 160-ra esett vissza.
- A teljes válási arányszám, amely a válással felbomló házasságok arányát becsüli, 1990-től szinte megtorpanás nélkül emelkedett. Értéke 2007-ben 0,45 volt, vagyis a 2007-ben kötött házasságok csaknem fele előreláthatóan válással fog végződni.
- A váló felek életkora szintén folyamatosan emelkedik, 2007-ben a nőké váláskor átlagosan 38 év, a férfiaké 41 év volt.
- Ezzel együtt a váláskori átlagos házasságtartam is növekszik. 2007-ben átlagosan 12 és félévnyi házasság után váltak el a házaspárok. A válásokon belül emelkedik a hosszú házasságtartamot követően felbontott házasságok aránya. Míg 2001-ben a 15–19 éve tartó házasságok 4,5 százaléka ért véget a bíróságon 2004-ben 5,5 százalék, 2007-ben pedig 6,5 százalék volt ez az arány.
- A felbomló házasságok mintegy 60 százalékában van kiskorú gyermek. A 2007-ben felbontott házasságok egyharmadában egy, egyötödében kettő, és 7 százalékuk esetében három vagy több közös kiskorú gyermek volt.
- A válás személyes okai között a nők leggyakrabban az érzelmi elhidegülést említik, ezt követi az alkoholizmus, majd a hűtlenség és a társ új kapcsolata. A férfiaknál az alkoholizmus kivételével ugyanezek az okok szerepelnek az első három helyen, és a negyedik helyen megjelenik a munkával való túlterheltség.
- A válás nagyobb valószínűséggel következik be azoknál a házaspároknál, akik nagyon fiatalon kötnek házasságot, a házasságkötés előtt együtt élnek, nincs gyermekük és nem vallásosak.
- Az elvált szülők felnőtt gyermekei fiatalabb korban házasodnak, gyakrabban élnek együtt a házasságkötés előtt és nagyobb eséllyel válnak el, mint az ép családban nevelkedett társaik.
- A házasságot a magyar felnőtt népesség 30 százaléka élethosszig tartó kapcsolatnak tartja, amelyet nem lehet felbontani. A boldogtalan házasságok felbontásával csaknem háromnegyedük egyetért, akkor is, ha a házasságból gyermek született.

HÁZASSÁGKÖTÉS ÉS VÁLÁS

A válás a házasság jogerőre emelkedett bírói ítélettel való felbontása és érvénytelenítése. A válások azonban nem mutatnak teljes képet a felbomló házasságokról, hiszen sokan élnek külön anélkül, hogy elválnának – így a válásra vonatkozó adatok valamelyest alábecsülik a házasságok instabilitását.

A párkapcsolatok az utóbbi évtizedekben jelentős formaváltozáson mentek keresztül: egyre több az élettársi kapcsolat, és ezzel párhuzamosan kevesebb a házasságkötés. A párkapcsolatok felbomlásának teljes körű vizsgálata az élettársi kapcsolatokat és a házasságokat egyaránt figyelembe veszi. Itt azonban csak a házasságok válás útján történő felbomlásáról lesz szó, elsősorban azért, mert az élettársi kapcsolatokra vonatkozóan kevés és nem elég részletes statisztikai adat áll rendelkezésre. Azt azonban érdemes megemlíteni, hogy az élettársi kapcsolatok rövidebb ideig tartanak, mint a házasságok, és kevesebb gyermek születik belőlük.

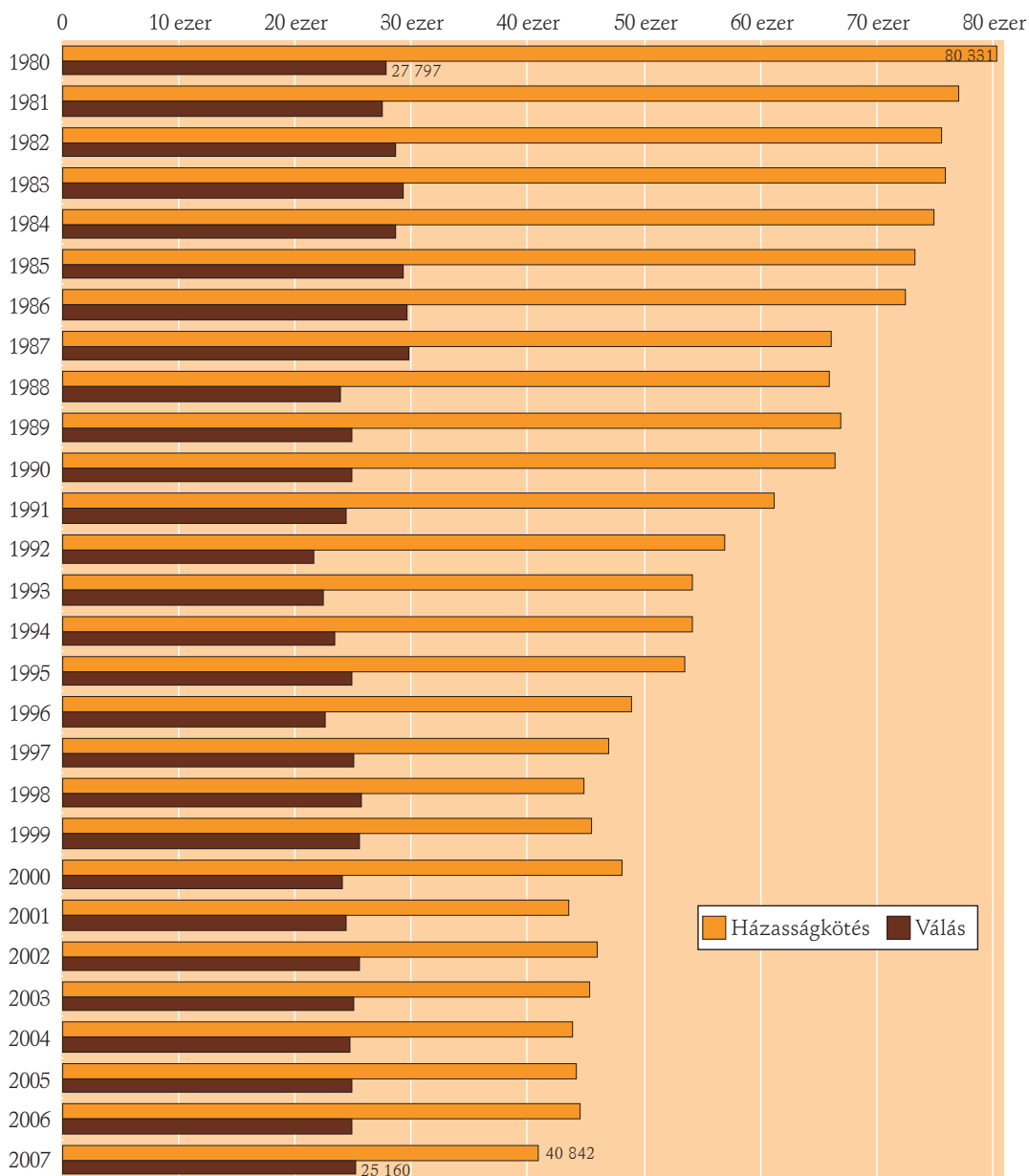
A házasságkötések terén drámai változások történtek az elmúlt közel három évtizedben: 1980-ban még több mint 80 ezer házasságot kötöttek, 2007-re csaknem megfeleződött a házasságkötések száma. A 90-es évek elejéig a gyors csökkenés volt a jellemző, attól kezdve lassabb, időnként ingadozó, ám lényegében csökkenő trend figyelhető meg.

A válások száma 1987-ig lassan emelkedett, megközelítette a 30 ezret. Az 1988-ban bekövetkezett nagy visszaesés (közel 6 ezres csökkenés) elsősorban a jogi keretek megváltozására vezethető vissza: 1986-ban módosították a Családjogi Törvényt, és egyúttal szigorításokat vezettek be a bontóperes eljárásba. Ekkor lépett életbe a kötelező békéltető tárgyalásra vonatkozó

rendelkezés. A cél az elhamarkodott válások számának visszaszorítása volt. A csökkenésben azonban az is szerepet játszott, hogy a jogszabály-módosításra számítva az előző években jóval több válókeresetet adtak be, mintegy előrehozva az egyébként is tervezett válást. Az is igaz ugyan, hogy ezután a válások száma egészen 2007-ig meg sem közelítette az 1987-es csúcst. Ennek értékelésekor viszont számításba kell venni, hogy a házasságkötések száma is csökkent (1. ábra). Az 1970-es évek végétől kezdve 2007-ig minden évben több házasság szűnt meg – válással vagy özvegyüléssel –, mint amennyit abban az évben kötöttek.

A válás gyakoriságának mérésére többféle arányszám használatos. A teljes válási arányszám^F figyelembe veszi a házasságkötések számát és a házasságtartamot is, ezáltal kiküszöböli ezek évenkénti változásából adódó torzításokat. Ez a mutató egy adott évben kimondott válások számát viszonyítja az ugyanazon naptári évben kötött házasságok számához, és a házasság tartama szerinti válási arányok alapján becslést ad arra, hogy a házasságok hány százaléka ér véget válással. 1990-ben ez az arányszám 31 százalék, 2007-ben már 45 százalék, tehát csaknem minden második házaspár a bírósági tárgyalóteremben köt ki. A várhatóan válással végződő házasságok aránya szinte folyamatosan növekedett a vizsgált időszakban, csak 1992-ben, 1996-ban és 2000-ben voltak kisebb visszaesések. 2002 és 2004 között nem változott az arány, 2005 és 2007 között ismét emelkedett (2. ábra). A válási arányszám növekedése mögött a válás egyre nagyobb társadalmi elfogadottsága, jogi értelemben vett könnyebbé válása mellett fontos szerepet játszik az is, hogy ma a házasfelek elsősorban érzelmi igényeik kielégítését várják a házasságtól, s amennyiben ezzel elégedetlenek, kilépnek a kapcsolatból.

1. ábra. A házasságkötések és a válások száma, 1980–2007

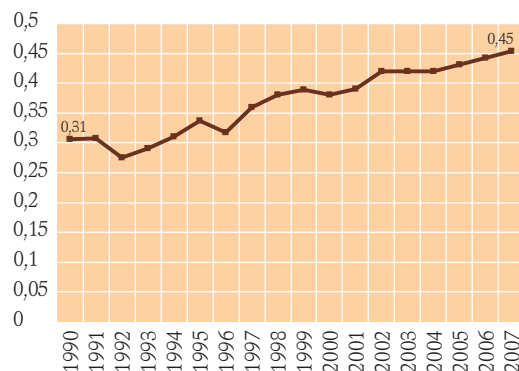

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2007.

A teljes válási arányszám a legalkalmasabb mutató a válás gyakoriságának nemzetközi összehasonlítására (1. táblázat). Magyarországon hosszú ideig az európai átlagnál több házasság végződött válással, az utóbbi

években inkább közepes a válási arányszám. 1990 és 2004 között – egy-két kivétellel – minden országban emelkedett a válások gyakorisága. A legtöbben a skandináv országokban (Dánia, Finnország, Svédország, Norvég-

2. ábra. Teljes válási arányszám, 1990–2007

gia) válnak, míg hagyományosan alacsony a válási arány a déli országokban (Olaszország, Spanyolország, Portugália, Románia, Bulgária, Ciprus) és Lengyelországban.

Kelet-Közép-Európában meglehetősen vegyes a kép: országonként eltérő a válási hajlandóság mértéke és dinamikája is. Lengyelországban és Romániában alacsony a válási hajlandóság, de míg Lengyelországban a vizsgált időszak vége felé emelkedik, Romániában végig ugyanazon a szinten marad. Szlovákiában közepesen magas a teljes válási arányszám, és emelkedő tendenciát mutat. Magyarországon és Csehországban magas a válások aránya, de míg az előbbiben egyenletes volt az emelkedés, Csehországban egyre gyorsabb, 2000 és 2004 között 41 százalékról 49 százalékra növekedett. Az országok közötti eltérések okai az eltérő gazdasági fejlődés mellett a vallásosság különböző mértékében és a válás jogi szabályozásában keresendők.

A népesség családi állapot szerinti megoszlását leginkább a házasságkötések és a válások aránya befolyásolja, de hatással van rá az özvegyülések és az újraházasodások aránya is. Az elváltak aránya a népességen belül lassan, de folyamatosan növekedett 1990 és 2008 között. Az elvált nők aránya mindig magasabb volt, mint az elvált férfii-

1. táblázat. Teljes válási arányszámok Európa egyes országaiban, 1990, 1995, 2000, 2004

	1990	1995	2000	2004
Ausztria	0,33	0,38	0,43	0,46
Belgium	0,31	0,55	0,45	0,56*
Bulgária	0,17	0,18	0,21	0,31
Ciprus	0,07	0,15	0,21	0,24
Csehország	0,38	0,38	0,41	0,49
Dánia	0,44	0,41	0,45	0,47
Egyesült Királyság	0,37	0,40	NA	NA
Észtország	0,46	0,66	0,47	NA
Finnország	0,42	0,48	0,51	0,50
Franciaország	0,32	0,36	0,38	NA
Görögország	0,12	0,15	NA	NA
Hollandia	0,30	0,36	0,38	0,35
Lengyelország	0,15	0,14	0,17	0,23
Lettország	0,44	0,35	0,34	0,36
Litvánia	NA	0,30	0,39	0,45
Luxemburg	0,36	0,33	0,47	0,49
Magyarország	0,31	0,34	0,38	0,42
Németország	0,29	0,33	0,41	0,46
Norvégia	0,43	0,45	0,45	0,49
Olaszország	0,08	0,07	0,12**	NA
Oroszország	0,40	0,50	NA	NA
Portugália	0,12	0,16	0,26	0,33
Románia	0,19	0,20	0,19	0,21*
Spanyolország	0,10	0,15	NA	NA
Svédország	0,44	0,52	0,55	0,52
Szlovákia	NA	NA	0,27	0,33
Szlovénia	0,15	0,14	0,21	0,25

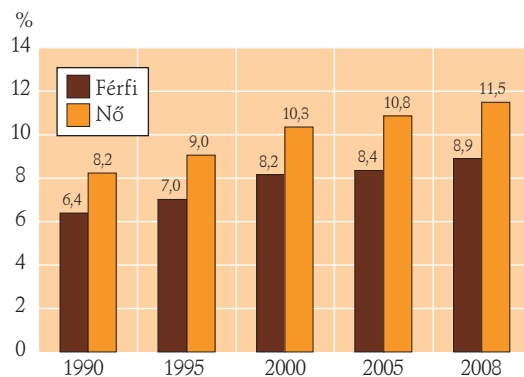
NA: nincs adat.

*2003-as adat, **2001-es adat.

Forrás: KSH Demográfiai évkönyv 2007, EUROSTAT.

aké (3. ábra). Az elvált férfiak aránya ebben az időszakban 6,4 százalékról 8,9 százalékra, az elvált nőké 8,2 százalékról 11,5 százalékra emelkedett, tehát mindkét esetben másfélszeres a növekedés. Az elvált férfiak nagyobb arányban házasodnak újra, mint az elvált nők. Ebben az is szerepet játszik,

3. ábra. Az elváltak aránya az össznépelességen belül, nemek szerint, 1990–2008

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2007.

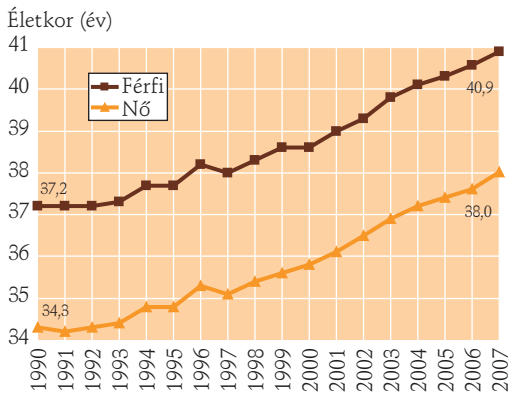
hogy az életkor előrehaladtával – a férfiaknak a nőknél magasabb halandósága miatt – több a nő, mint a férfi. Az elvált családi állapot azonban nem jelenti azt, hogy az illetőnek nincs partnere, mivel az elváltak körében népszerű az élettársi kapcsolat.

VÁLÁSSAL MEGSZŪNT HÁZASSÁGOK

A váló felek átlagos életkora az 1990–1993 közötti stagnálás után folyamatos, 2000-től a korábbinál meredekebb növekedést mutat a férfiaknál és a nőknél egyaránt (4. ábra). A vizsgált időszakban az elvált férfiak váláskori életkora 37,2 évről 40,9 évre, a nőké pedig 34,3 évről 38 évre emelkedett. Az elváltak közötti korkülönbség nagyjából állandó, 3 év körül maradt. A folyamat közel párhuzamos a házasságkötéskori életkor emelkedésével, azzal a különbséggel, hogy ez utóbbi 2000 előtt gyorsabban emelkedett, mint a válási életkor¹. A válási életkor növekedése mögött az áll, hogy a középkorúak és az idősebbek körében növekedett, míg a 30 év alattiak körében visszaesett a válások száma.

¹ Lásd a jelen kötet 1. fejezetét.

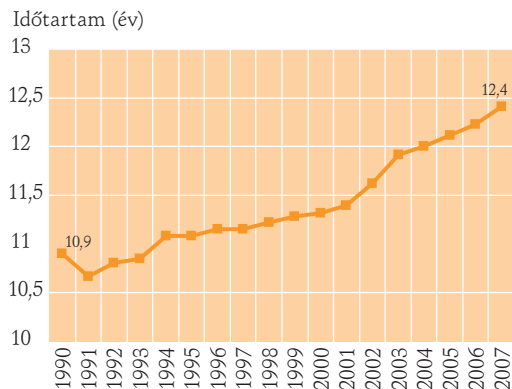
4. ábra. Az elvált férfiak és nők átlagos életkora váláskor, 1990–2007

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2007.

A felbontott házasságok időtartama – 1991 kivételével – az egész időszakban folyamatosan növekedett, az 1990-es 10,9 évről indulva 2007-re elérte a 12,4 évet (5. ábra). Az 1991 és 1994, valamint a 2001 és 2003 közötti években felgyorsult a növekedés, majd mindkét szakaszt mérsékeltebb emelkedés követte.

5. ábra. Átlagos házasságtartam váláskor (év) 1990–2007

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2007.

Miközben a válások száma 21,6 ezer és 25,5 ezer között ingadozott 1990 és 1996 között, és 1997-től 24 és 25 ezer között volt

minden évben, az egy adott évben 20 éven belül felbontott házasságok aránya 27 százalékról 38 százalékra emelkedett, és növekedett a váláskori átlagos házasságtartam is. Ez utóbbi abból adódott, hogy a rövid, legfeljebb 5 év után felbontott házasságok aránya 1997 után csökkenő majd stagnáló tendenciát mutat, az ennél hosszabb idő utáni válások aránya pedig szinte töretlenül növekszik (2. táblázat).

2. táblázat. A házasságkötéstől eltelt 5, 10, 15, 20 éven belül válással megszünt házasságok aránya, 1990–2007

Év	Házasságkötéstől eltelt idő			
	0–4 év	5–9 év	10–14 év	15–19 év
1990	9,9	8,0	5,4	3,7
1991	10,4	8,1	5,1	3,6
1992	8,9	7,5	4,8	3,3
1993	9,4	8,0	5,0	3,5
1994	9,9	8,4	5,4	3,8
1995	10,5	9,5	5,8	4,2
1996	9,9	8,7	5,4	3,5
1997	10,7	10,2	6,4	4,3
1998	11,7	10,5	6,6	4,4
1999	11,7	11,0	6,8	4,5
2000	11,1	10,6	6,8	4,2
2001	11,5	10,9	7,1	4,5
2002	11,7	11,6	7,6	5,0
2003	10,8	11,4	8,1	5,4
2004	10,9	11,2	8,2	5,5
2005	10,7	11,6	8,7	5,8
2006	10,8	11,8	8,7	6,1
2007	10,9	11,9	8,9	6,5

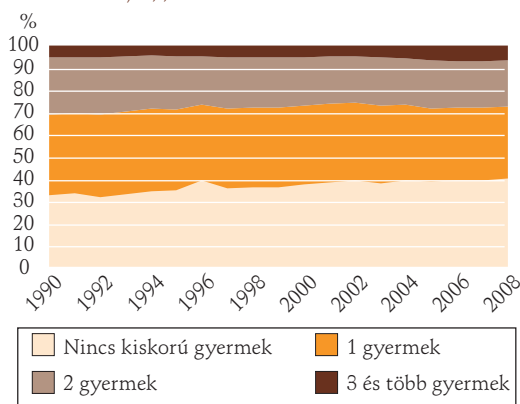
Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2007.

A házasság felbontása érzékenyen érinti a házasság során született közös gyermekeket. Különösen fontos azoknak a válásoknak a vizsgálata, amelyek során a váló felek gyermekei kiskorúak. Ezeknek a válásoknak az aránya 1990 és 2008 között 67 százalékról 60 százalékra csökkent (6. ábra).

Az egy kiskorú gyermekkel rendelkezők aránya 36 százalékról 32 százalékra, a két kiskorú gyermeket nevelőké 26 százalékról arányról 21 százalékra esett vissza. Kismértékben emelkedett viszont a három- és több gyermekesek részaránya: 5,3 százalékról 6,7 százalékra.

A váláskor gyermeket még nem nevelők részarányának megnövekedése az elváltak között abból ered, hogy az első gyermekvállalás életkora kitolódott, így sok pár még az előtt elválnak, hogy első gyermeke megszületne.

6. ábra. A válások megoszlása a közös kiskorú gyermekek száma szerint, 1990–2008

Forrás: KSH Demográfiai évkönyvek, 2000–2007.

A VÁLÁSOK OKAI ÉS A VÁLÁSSAL KAPCSOLATOS ATTITŰDŐK

A válások okai először a személyek szintjén – vagyis hogy maguk az érintettek mit tekintenek a válás okának –, majd makroszinten kerülnek bemutatásra, az utóbbi esetben a házasság felbontását befolyásoló demográfiai, gazdasági és társadalmi tényezők elemzésével.

A válások személyes okainak megismerése nehéz feladat, többek között azért, mert a férfiak és a feleségek gyakran másként élik

meg a házasság felbontását, és másképp látják az okokat is.

Az 1980-as években a legtöbb elvált nő az alkoholizmust jelölte meg fő válóokként, meglehetősen magas aránnyal kiemelkedve a többi indok közül. Az 1990-es években már az érzelmi problémák és az elhidegülés került az első helyre, s ez nem változott a 2000-ben elvált nőknél sem. Ezt követte az említések gyakoriságában a volt házastárs hűtlensége, illetve új kapcsolata, majd az anyagi problémák. Az általában az alkoholizmushoz kapcsolódó fizikai erőszakot 15 százalékuk említette a válás fontos okaként (3. táblázat).

A férfiak jóval kevesebb okot tartottak fontosnak a házasság felbomlásában, mint a nők, és az említések gyakoriságának sorrendje is eltért. A férfiak leggyakrabban a házastárs hűtlenségét és új kapcsolatát sorolták a fontos válóokok közé, a harmadik helyezett azonban náluk is a figyelmesség és a szeretet hiánya volt. Tehát az alkoholizmus kivételével az első négy helyen ugyanazok az okok szerepelnek mindkét nemnél, vagyis a férfiak számára is fontos az érzelmi igényeik kielégítése a házasságban. Náluk azonban a negyedik leggyakoribb válóok a munkával való túlterheltség, ami a nőknél jóval kisebb arányban jelenik meg.

3. táblázat. A válásban fontos szerepet játszó tényezők, 2001/2002

Mekkora szerepet játszott a válásban?	Fontos szerepet játszott (az említés gyakorisága százalékban)*			
	nők		férfiak	
a figyelmesség, a szeretet hiánya	38,1	(1)	19,3	(3)
volt házastársának italozási szokásai	36,0	(2)	5,6	(15)
házastársa hűtlensége	34,8	(3)	26,9	(1)
volt házastársának új kapcsolata	31,7	(4)	26,6	(2)
volt házastársa költekezése	27,2	(5)	12,7	(8)
anyagi problémák	26,0	(6)	13,6	(6)
volt házastársának személyes szokásai, bogarai	24,1	(7)	14,2	(5)
szexuális problémák	16,4	(8)	12,7	(9)
fizikai erőszak	15,4	(9)	1,8	(21)
problémák a volt házastárs barátaival, ismerőseivel	13,4	(10)	10,2	(10)
nézeteltérés a gyermekneveléssel kapcsolatban	12,4	(11)	7,5	(13)
problémák a volt házastárs családjával	12,3	(12)	13,2	(7)
háztartási munkák megosztása	12,2	(13)	5,3	(17)
a volt házastárs munkával való lekötöttsége, munkaidejének beosztása	11,9	(14)	8,5	(12)
jelentős jövedelmi különbség ketjük között	9,1	(15)	5,6	(16)
ön munkával való túlterheltsége, munkaidejének beosztása	7,5	(16)	14,5	(4)
nézeteltérés a gyermekvállalásról	6,0	(17)	6,0	(14)
lakásépítésből, lakásátalakításból adódó nehézségek	5,8	(18)	2,9	(19)
eltérő nézetek erkölcsi, vallási, politikai kérdésekben	5,6	(19)	4,6	(18)
önnek új kapcsolata alakult ki	5,6	(20)	10,1	(11)
ízlésbeli különbségek (pl. berendezés, öltözködés)	5,0	(21)	2,7	(20)

* Zárójelben az említési gyakorisága szerinti sorrend.

A személyes okok mellett azt is fontos tudni, hogy a válás milyen demográfiai, társadalmi és gazdasági tényezőkkel áll kapcsolatban. Az 2001-ben megkérdezett, akkor 18 és 75 év közötti férfiak és nők² esetében nagyobb valószínűséggel váltak el életük során az első házasságukból azok a párok, akiknek a szülei is elváltak, akik nagyon fiatal korban kötöttek házasságot, továbbá akik a házasság előtt már együtt éltek. Szintén fokozott válási kockázat tapasztalható azoknál, akiknek házasságon kívül született gyermekük, és a gyermektelenek válási kockázata nagyobb, mint a gyermekeseké. A vallásos emberek körében ritkább a válás, a naptári időszak előrehaladtával azonban – ahogyan a válás egyre elfogadottabbá vált – a vallásos emberek válásai is növekedtek. A válások leggyakrabban a házasság első éveiben következnek be, a hetedik év után csökken, a válás kockázata.

A házassággal és a válással kapcsolatos attitűdök jelzik ugyan az általános társadalmi vélekedést, ám a véleményt alkotók különböző csoportjai között lényeges eltérések is lehetnek.

2008-ban a házasságot a népesség nem egészen egyharmada tartotta élethosszig tartó kapcsolatnak, ezen belül a 60 éves és idősebbek közel 45 százalék-a, míg az ennél fiatalabbak 26–27 százaléka. A boldogtalan házasságok felbontását a megkérdezettek 71 százaléka támogatta, a nők ennél nagyobb, a férfiak kisebb arányban. A gyermek boldog felnevelkedéséhez a népesség csaknem 90 százalék-a tartotta szükségesnek mindkét szülő jelenlétét (4. táblázat). Ebben a kérdésben meglehetősen egységes volt a közvélekedés: sem nem, sem életkor szerint nem volt

A VÁLÁS HATÁSA A FELNŐTT GYERMEKEKRE¹

A nemzetközi szakirodalom bőségesen tárgyalja a válásnak a gyermekekre gyakorolt negatív hatását, főként a válást közvetlenül megelőző és követő időben. Az elvált szülők gyermekeit azonban – úgy tűnik – egész életükön végigkísérik a szülők válásának következményei.

Magyarországon az 1980-as és az 1990-es évek elején készültek olyan vizsgálatok, amelyekben elvált szülők felnőtt gyermekeit is megkérdezték, elsősorban demográfiai magatartásukat illetve a szüleikkel való kapcsolatukat vizsgálták.

Az eredmények azt mutatták, hogy az elvált szülők gyermekei fiatalabb életkorban és rövidebb ismeretség után kötöttek házasságot. Az átlagot messze meghaladó arányban éltek együtt a házasságkötés előtt, a nők között az átlagosnál nagyobb volt a házasságkötéskor már gyermeket váró, illetve gyermekkel rendelkező menyasszony. Jellemző a korábban kezdett és nagyobb arányú házasság előtti szexuális kapcsolat, és ezzel összefüggésben az abortuszok aránya is magasabb. Az elvált szülők gyermekei korábban hagyják el a szülői házat, főként abból adódóan, hogy fiatalabb életkorban létesítik első párkapcsolatukat. A házasság intézményével szemben általában bizalmatlanok, magasabb közöttük az élettársi kapcsolatban élők, valamint a valaha elváltak aránya is. Ezek a hatások hangsúlyosabban jelentkeznek azoknál a lányoknál, akik a pubertás idején, 7–13 évesen élték át szüleik válását.

A szülőkkel való érzelmi kapcsolat gyengébb az elvált szülők gyermekeinél, és ez különösen az apával való kapcsolatra igaz, hiszen többnyire ő az, aki nem él együtt a gyermekeivel a válás után.

2 Az NKI Életünk fordulópontjai című demográfiai adatfelvétel első kérdészi hulláma. Bővebben: www.dpa.demografia.hu

¹ Forrás: Kamarás (1997).

4. táblázat. A felsorolt állításokkal egyetértőké nem és életkor szerint, 2008

	Férfi	Nő	-39 éves	40-49 éves	60- éves	Együtt
	%					
A házasság élethosszig tartó kapcsolat és nem érhet véget.	33,3	30,3	26,1	26,6	44,7	31,7
Ha egy házasság boldogtalanná válik, jobb, ha elválnak, még ha gyermekük van is.	67,8	74,0	70,2	73,2	69,9	71,2
Egy gyereknek mindkét szülőjére szüksége van ahhoz, hogy boldogan nőjön fel.	90,3	89,2	87,4	89,5	92,8	89,7

Forrás: NKI Életünk fordulópontjai című demográfiai adatfelvétel, 3. kérdézési hullám, 2008. Saját számítás.

lényeges különbség. Az idősek tradicionálisan házasság-pártiak, a boldogtalan házasságok esetén a válás társadalmilag általánosan elfogadott megoldás – a nők még nagyobb mértékben támogatják, összhangban azzal, hogy a válókereseteknek csaknem háromnegyedét nők nyújtják be.

FOGALMAK

Teljes válási arányszám: A teljes válási arányszám azt mutatja, hogy a megfigyelt időszakban (általában egy év alatt) kötött házasságokra átlagosan hány válás jutna, amennyiben az adott naptári évben a házasságkötés óta eltelt idő szerint számított (más szóval házasságtartam-specifikus) válási arányszámok változatlanul fennmaradnának. Az eljárás arra a feltételezésre épül, hogy az adott évben házasságra lépők házasságuk minden egyes évében ugyanakkora válási kockázattal szembesülnek, mint azt az adott évben – különböző házasságtartam után – elvált házaspárok.

A házasságtartam-specifikus válási arányszám hasonló a születés óta eltelt idő szerinti, azaz korszpecifikus arányszámokhoz. Míg azonban az életkor és nem szerinti népességszám az éves népmozgalmi adatok (születés, halálozás, vándorlás) segítségével évről évre megbecsülhető, ilyen adattal nem rendelkezünk a házasságkötést követő egyes években még fennálló (azaz halál vagy válás révén fel

nem bomlott) házasságokra, a vándorlást is figyelembe véve. Ez az oka annak, hogy a válási arányszámok számításakor a nevezőben nem az éppen fennálló, hanem az összes megkötött házasság száma szerepel. A válási arányszámokat leggyakrabban az *elért* házasságtartam alapján számítják: a válási arányszám t naptári évben nem más, mint a házasság fennállásának i -edik évében a $t-i$ naptári évben kötött és a t naptári évben válással végződött házasságok aránya a $t-i$ évben kötött összes házassághoz képest. A teljes válási arányszám t naptári évben a különböző házasságtartamokra számított válási arányszámok *összege*.

HONLAPOK

www.demografia.hu – KSH NKI
 www.ksh.hu – Központi Statisztikai Hivatal
http://www.demografia.hu/adat_valas.html – a *Családi együttélés* című kutatás kérdőíve; minta és súlyozás; alpmegoszlások
 www.dpa.demografia.hu – az NKI *Életünk fordulópontjai* című demográfiai adatfelvétel

IRODALOM

ANDORKA R. (2006): *Bevezetés a szociológiába*. Második javított és bővített kiadás. Szerkesztette: Spéder Zsolt. Osiris Kiadó, Budapest. Különös tekintettel a 11. fejezetre: 393–426.

- BUKODI, E.–RÓBERT, P. (2003): „Union Disruption in Hungary”, *International Journal of Sociology*, Vol. 33, No. 1, Spring: 64–94.
- FÖLDHÁZI E. (2005): „Az elváltak lakáskörülményei”, *Demográfia*, 4: 375–414.
- FÖLDHÁZI E. (2008): „Az első házasság felbomlása – eseménytörténeti elemzés”, *Demográfia*, 1: 79–110.
- GÖDRI I. (2002): A házasságok és az élettársi kapcsolatok minőségének és stabilitásának néhány metszete. In: Spéder Zs. (szerk.)(2002): *Család és népesség – itthon és Európában*. Századvég Kiadó, Budapest: 197–230.
- KAMARÁS F.–SZUKICSNÉ SERFŐZŐ K. (2003): *Tíz évvel a házasságkötés után (az 1990–1990-ben házasságot kötött nők longitudinális vizsgálata) 2001*, KSH, Budapest.
- KAMARÁS, F. (1997): *The long term impact of divorces on adult children*. Paper prepared for the General Population Conference, Beijing, China, 11–17 October 1997.
- KSH Demográfiai évkönyvek 1990, 2000–2007. Budapest: KSH.
- PONGRÁCZNÉ (2006): A házasságok felbontásának társadalmi és demográfiai jellemzői. In: Kamarás F.–Katona T.–Kovacsics Jné–Pergel Jné–Péntek L. (szerk.): *Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában*. Ünnepi kötet a 70 éves Vavró István tiszteletére. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest: 185–198.
- PONGRÁCZNÉ–SPÉDER Zs. (2002): Párkapcsolatok az ezredfordulón. In: Spéder Zs. (szerk.): *Demográfiai folyamatok és társadalmi környezet*. Gyorsjelentés. Életünk fordulópontjai. Műhelytanulmányok 1., KSH NKI, Budapest.
- SPÉDER Zs. (2005): „Az európai családformák változatossága. Párkapcsolatok, szülői és gyermeki szerepek az európai országokban az ezredfordulón”, *Századvég*, 3: 3–47.
- TOMKA B. (2000): *Családfejlődés a 20. századi Magyarországon és Nyugat-Európában: konvergencia vagy divergencia?* Osiris, Budapest.
- UTASI Á. (1999): „Partnerkapcsolatok és individualizálódás (házasok, együtt élők, elváltak 24 országban)”, *Demográfia*, 1–2: 48–75.
- VUKOVICH G. (2006): Az elvált apák helyzetének néhány aspektusa. In: Kolosi T.–Tóth I. Gy.–Vukovich Gy. (szerk.): *Társadalmi riport 2006*. Társaság, Budapest.